

Сергій АДАМОВИЧ

ЗУНР У МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ СУЧАСНИХ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І ПАРТІЙ

Проаналізовано спроби політичних сил використати спадщину ЗУНР у політичних процесах в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Ключові слова: ЗУНР, галицький сепаратизм, націонал-демократи, виборчі кампанії.

Національне відродження галичан і процес здобуття Україною незалежності отримали достатньо широке висвітлення в сучасній історико-політичній та правовій думці. Розв'язання даної проблеми окреслено в дослідженнях В. Литвина, С. Кульчицького, О. Бойка, К. Бондаренка, Я. Грицака, Г. Касьянова, І. Танчина¹.

Відзначимо, що значна увага суспільно-політичним процесам у західному регіоні України в 1988–1999 рр. відводиться в працях С. Кобути і О. Муравського. У дослідженнях учених проаналізовано новітню українську національно-демократичну революцію 1988–1991 рр., вивчається формування в Галичині громадських і політичних організацій².

Натомість автор статті ставить завдання проаналізувати вплив історичної спадщини ЗУНР на процес здобуття Україною незалежності, дослідити і дати оцінку спробам окремих сучасних політичних сил використати ЗУНР у маніпулятивних провокаційних технологіях.

Створені в кінці 80-х рр. ХХ століття націонал-демократичні організації Галичини отримали значну підтримку зі сторони населення регіону й ініціювали боротьбу за злам партійно-радянської владної системи та досягнення національного суверенітету.

На березневих виборах 1990 р. до ВР УРСР і місцевих рад демократичні сили у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській областях отримали більшість і перехопили в комуністів владні повноваження. На відміну від інших областей України, де поступово відбувалася повільна ротація еліт, у західному регіоні вона мала більш прискорений характер. Збереження при владі старої номенклатури тут було радше винятком, ніж правилом. Обласні ради та ради нижчих рівнів і певною мірою виконавчі органи були сформовані в регіоні на основі суто політичної мотивації, і всі їх дії на початку 90-х рр. прямо чи опосередковано сконцентрувалися саме у сфері політики³.

Так, у Галичині опозиція отримала 43 із 46 місць до ВР УРСР, які розподілилися таким чином: 24 із 24 місць вона здобула у Львові, 11 із 12 – в Івано-Франківську і 8 з 10 – у Тернополі. Це дозволило опозиції розпочати втілення в життя своїх про-

грамових засад (впровадження національної символіки, релігійних і національних свят; зміни в питаннях власності та земельних відносин; відновлення прав Греко-Католицької Церкви; створення демократичних ЗМІ; розширення партійної багатоманітності та деідеологізація в усіх галузях суспільного життя; введення місцевого часу; визнання вояків УПА ветеранами)⁴.

Крім того, галицькі націонал-демократи розгорнули активну національно-просвітню працю в східних та південних областях України. Для єднання української нації опозиційні сили на початку 90-х рр. ХХ ст. використовували святкування дня злуки ЗУНР і УНР 22 січня 1919 р. Так, 21 січня 1990 р. націонал-демократи організували символічний “живий ланцюг” єднання за маршрутом Івано-Франківськ–Львів–Тернопіль–Рівне–Житомир–Київ, до якого було залучено, за даними МВС УРСР, 450 тис. осіб⁵, а за твердженням одного з діячів Руху М. Поровського – 5 млн осіб⁶. Наприклад, лише у Рівненській області, де опозиційні настрої не були настільки домінуючими, як у Галичині, участь у “живому ланцюгу” взяли 8,5 тис. осіб⁷. Також на території Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Рівненської, Житомирської, Волинської областей і міста Києва для відзначення злуки було проведено 30 мітингів, на яких були присутні близько 95 тис. осіб⁸.

Хвиля злуки справила враження навіть на партійних функціонерів. Зокрема, перший секретар Тернопільського міськкому партії В. Рибін на пленумі обкому 24 січня 1990 р. так охарактеризував цю подію: “Живий ланцюг, що проходив і через наше місто, з’єднав Львів і Київ, продемонстрував прагнення людей до єдності, до незалежності”⁹.

На думку Г. Касьянова, це була перша масова комеморативна акція, мета якої полягала у тому, щоб не лише відокремити національну історію від радянської, а й протиставити “справжнє”, “природне” возз’єднання України 1919 р. “штучному” возз’єднанню 1939 р¹⁰. Натомість американський історик П. Кені відзначав, що “живий ланцюг” у січні 1990 р. став символічним кінцем домінування Львова і позначив центральну артерію українського націоналізму. Джерело його сили було тепер на київському кінці, де боротьба далі тривала в парламенті й на дипломатичних переговорах¹¹.

Проте після отримання незалежності частина галицької еліти усвідомила, що її патріотизм просто використовувався, а ідеал України ніколи не буде реалізований. Проросійська преса саркастично стверджувала, що Галичина, творячи українську державу, надірвалася. Зокрема, регіон порівнювали з Радянським Союзом, який розвалився, роздавлений важкістю ноші, що перевищила його можливості¹².

Ситуація в регіоні на початку 90-х рр. яскраво охарактеризована М. Мариновичем. Він вважав, що Галичина “однією з перших регіонів СРСР пережила свій пасіонарний спалах, вся енергія якого пішла на те, щоб розтрощити місцеву комуністичну стіну. Сили, щоб переламати хід подій в усій Україні, не виявилось”¹³.

Центр, уособлений у понятті “українська держава”, характеризувався в баченні галичан недемократичністю влади, неефективною економікою, несправедливим розподілом бюджетних коштів між регіонами, невизначеністю у зовнішній політиці¹⁴. Російська мова ставала дедалі популярнішою, а російський бізнес могутнішим у самій Галичині. В. Костирко образно відзначив, що до 1991 р. галичани гостро відчували

злидні і русифікацію, а в період незалежності – відчують три речі, але вже солодко: злидні, русифікацію та велике задоволення від незалежної України¹⁵.

У цих умовах частина західноукраїнської інтелігенції знову повертається до історичної спадщини краю. Так, ідеолог західноукраїнського автономізму О. Хавич, відстоюючи думку, що “проект Україна” не втілюється в життя, закликав розпочати реалізацію проекту “westukraina.eu.”¹⁶. На думку О. Хавича, за століття сформувалась унікальна західноукраїнська ідентичність, на яку радянський період і доба незалежної України справила незначний вплив. Політик вважає, що ідея “Великої України” не мала реального втілення у минулому. Зокрема, впливи козацької держави він обмежує Центральною Україною, а ідею Київської Русі, на його погляд, ще слід відібрати у Росії¹⁷.

На відмінностях Галичини від решти України акцентували увагу і представники російських шовіністичних кіл. Так, депутат Державної Думи Російської Федерації, член комісії з геополітики О. Митрофанов влітку 2001 р. заявив, що “незабаром настане період збирання земель”, і єдина тут проблема – Галичина, яку треба “виділити” – хай вона об’єднується з Польщею¹⁸.

Для ілюстрації ілюзорності ідеї соборності України довільно трактувалася вітчизняна історія. Наприклад, В. Костирко відзначав, що галичани не вигравали у великих битвах, але успішно перемагали наддніпрянців: крилаті гусари-уніати у XVII ст. били “революціонерів” Б. Хмельницького, УССи в Першій світовій війні – козаків П. Скоропадського, партизани С. Бандери у Другій світовій війні – з’єднання С. Ковпака. Більше того, згідно з твердженням діяча, виборовши і захистивши у 1097 р. свою незалежність від Києва галичани розвалили Київську Русь¹⁹.

Краєзнавець і есеїст зі Львова В. Чернов акцентував увагу на власних державотворчих традиціях Галичини. На доказ своєї концепції він називає перебування білих хорватів у складі Великоморавської держави, коронацію Данила Галицького і наявність окремої титулатури в польських королів та австрійських імператорів²⁰.

Свідченням галицького сепаратизму окремі політики називали спроби івано-франківських депутатів віддати данину пам’яті ветеранам дивізії “СС-Галичина” або незгоду львівських депутатів з відкриттям кладовища Орлят. Як вияв регіоном автономістсько-сепаратистських тенденцій сприймали також святкування в краї річниць утворення української держави у Східній Галичині 1 листопада 1918 р.²¹

Навіть Л. Кучма у своїй книзі “Україна – не Росія” згадав про міжнародну дискусію на тему: “Буковина й Галичина – федеральна земля або федеральні землі Західної України?”, яка відбулася в м. Чернівці в річницю проголошення ЗУНР. Зокрема, він зазначав, що ті, хто взяв участь у дискусії обговорювали питання – чи повинна Західна Україна стати королівством, чи слід запропонувати престол Отто фон Габсбургу, чи має право на існування Велике герцогство Буковинське та таке інше. Так і не прийшовши до єдиного висновку, вони вирішили не відокремлюватися від України, а стати Західно-Українською автономною республікою²².

Найвірогіднішим є те, що звернення західноукраїнської інтелігенції до історичного досвіду ЗУНР в умовах нестабільності української влади і непослідовної української політики стало спробою відшукати в минулому приклади вдалого бу-

дівництва Української державності. Можна погодитися з львівським журналістом і політологом А. Кирчівим, що галицький сепаратизм має більше емоційного, ніж політичного підґрунтя²³. Ще яскравіше охарактеризував ситуацію О. Довженко: “Галицький сепаратизм – це гра. Той самий постмодерністський карнавал, що повинен тривати будь-що, заснований на завідомо очевидній недосяжності поставленої мети²⁴ .

Віртуальність спроб будівництва західноукраїнської державності найяскравіше засвідчили події 2-го туру президентських виборів в Україні в 2004 р., оскільки галичани активно виступили проти фальсифікацій влади під час президентських виборів і в численних зверненнях та рішеннях мітингів засудили розпалювання ворожнечі між регіонами та дії, спрямовані на розкол цілісності Української держави²⁵. Спеціальні рішення, присвячені недопустимості розколу в державі, прийняли обласні ради Західної України²⁶.

Однак відсутність відчутних наслідків після перемоги Помаранчевої революції знову викликали в середовищі галицької молоді розчарування загальноукраїнською політикою і звертання до привида галицького сепаратизму. На думку К. Бондаренка, галицька еліта почала розуміти, що її інтересами після Помаранчевої революції знехтували²⁷.

В умовах безупинної кризи української влади відомий літератор і публіцист Т. Прохасько знову культивує ЗУНР, яка “у ті революційні роки, катастрофічні передовсім через тотальну українську плутанину, була єдиною конструктивною українською формацією”²⁸. На тлі сучасної суспільно-політичної ситуації в країні літератор приходить до висновку, що “нічого, курча, не міняється. Ні побут, ні розклади, ні ментальність, ні наміри...Є отже, простір для повторної спроби”²⁹.

Таким чином, історичний досвід ЗУНР, особливо події пов’язані зі злукою 22 січня 1919 р., в умовах здобуття Україною державності активно використовувався українськими політиками і посприяв збільшенню кумулятивної сили українського національно-визвольного руху. Натомість звернення окремих політиків і представників інтелігенції в останні роки до спадщини ЗУНР як до прикладу окремішнього від загальноукраїнської історії явища є або спрямованою проти українства політичною провокацією, або спробою заховатися від існуючих проблем сучасного державотворення в міфі ЗУНР. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у детальному вивченні впливу історичної спадщини ЗУНР на сучасну суспільно-політичну ситуацію в Україні.

¹ *Литвин В.М.* Самоствердження України: нелегкий поступ // Український історичний журнал. – 2003. – № 1. – С. 3–22; *Кульчицький С.В.* Утвердження незалежної України: перше десятиліття // Український історичний журнал. – 2001. – № 2–4; *Бойко О.Д.* Україна в 1995–1991 рр.: основні тенденції суспільно-політичного розвитку: Монографія. – К.: ПІЕНД, 2002. – 306 с; *Бондаренко К.* Західна Україна повинна домогтися статусу автономної республіки в складі України // *І. Незалежний культурологічний часопис.* – 2002. – № 23. – С. 231–235; *Грицак Я.* Страсті за націоналізмом. Історичні есеї. – К.: Критика, 2004. – 344 с; *Касьянов Г.* Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. – К.: Наш час, 2008. – 432 с; *Танчин І.* Галицький

- сепаратизм: ще не загроза, але вже проблема // Політологічні та соціологічні студії. Збірник наукових праць. – Т.ІІІ. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 56–62.
- ² *Кобута С.* Прикарпаття в новітній українській національно-демократичній революції (1988–1991 рр.) // Галичина. – 2001. – №7. – С. 34–47; *Кобута С.* “Неформальні” громадські організації у 1987–1989 роках як попередники українського політичного руху // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І.С.Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – Вип. 1. – С. 175–180; *Муравський О.* Легалізація УГКЦ (1985–1991 рр.) // Галичина. – 2006–2007. – № 12–13. – С. 423–429.
- ³ *Ярош Б., Бусленко В.* Роль політичної еліти у взаємовідносинах центру та західного регіону України // Регіональні та національні еліти: хто формує політику? Матеріали Міжнародної наукової конференції. Чернівці, 6–7 грудня 2001. – Чернівці: Букрек, 2002. – С.101.
- ⁴ *Адамович С.* Національно-державницька позиція галичан в період розпаду СРСР // Гуманітарний журнал. – Дніпропетровськ, 2005. – №3 (27). – С. 25.
- ⁵ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 32. – Спр.2767. – Арк. 2.
- ⁶ *Гарань О.В.* Убити дракона (3 історії руху та нових партій України). – К.: Либідь, 1993. – С. 81.
- ⁷ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 32. – Спр. 2872. – Арк. 34.
- ⁸ ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 32. – Спр. 2767. – Арк. 2.
- ⁹ Державний архів Тернопільської області. – Ф. П–1. – Оп. 39. – Спр. 73. – Арк. 5.
- ¹⁰ *Касьянов Г.* Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. –К.: Наш час, 2008. – С. 21.
- ¹¹ *Кені П.* Карнавал революції. Центральна Європа 1989 року. – К.: Критика, 2006. – С. 376.
- ¹² *Городисский А.* Этнос Украины и украинская нация // Аргументы и факты в Украине. – 2003. – № 23. – С. 7.
- ¹³ *Маринович М.* Україна: дорога через пустелю: 36. статей. – Харків: СП “Фоліо”, 1993. – С. 124.
- ¹⁴ *Адамович С.* Соборність і децентралістські ідеї в суспільно-політичному житті західних областей України (1991–2004 рр.) // Матеріали V Буковинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 130-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У двох томах. Том 1: Історія України. Краєзнавство. – Чернівці: Книги-XXI, 2005. – С. 337.
- ¹⁵ *Костирко В.* Чухраїнство // І. Незалежний культурологічний часопис. – 2002. – № 23. – С. 243.
- ¹⁶ *Хавич О., західноукраїнець.* Чи можливий проект westukraina.eu? // І. Незалежний культурологічний часопис. – 2002. – № 23. – С. 273.
- ¹⁷ Там само. – С. 275.
- ¹⁸ *Бадзьо Ю.* Підпільна нація. Нове завоювання України: Статті. – К.: МАУП, 2003. – 104 с.
- ¹⁹ *Костирко В.* Чухраїнство // І. Незалежний культурологічний часопис. – 2002. – № 23. – С. 242.
- ²⁰ *Чернов В.* Автономія Галичини – етюд історії легітимності // І. Незалежний культурологічний часопис. – 2002. – № 23. – С. 215–216.
- ²¹ *Павлів В.* Автономія для Галичини // <http://www.pravda.com.ua>.
- ²² *Кучма Л.* Україна – не Росія. – М.: Время, 2004. – С. 50.
- ²³ *Кирчів А.* Галицький подзвін золотого рубля // І. Незалежний культурологічний часопис. – 2002. – № 23. – С. 221.
- ²⁴ <http://www.molodaukraina.org/news.asp?Id=575&IdType=12>.
- ²⁵ *Мороз В., Вівчар Б.* За цілісність України // Галичина. – 2004. – 30 листопада. – С. 1–2.; Галичина. – 2004. – 2 грудня. – С. 2.
- ²⁶ Про політичну кризу у державі, що виникла у зв'язку з виборами президента України. Рішення Івано-Франківської обласної ради від 28.11.2004 року // Галичина. – 2004. – 30 листопада. – С. 3.
- ²⁷ *П'єцух М.* Галицькі лицарі // Новинар. –2008. – 7–13 березня. – С. 21.
- ²⁸ *Прохасько Т.* Побут революції // Галицький кореспондент. – Івано-Франківськ, 2008. – 30 жовтня. – С. 20.
- ²⁹ Там само.

Serhii Adamovych. THE ZUNR IN THE MANIPULATIVE TECHNOLOGIES OF THE CONTEMPORARY SOCIAL-POLITICAL ORGANIZATIONS AND PARTIES

The article analyzes the attempts of the political forces to use the heritage of the ZUNR in the political processes taking place in Ukraine in the late 20th - early 21st century.

Key words: *the ZUNR, Galician separatism, National Democrats, election campaigns.*